

УДК 37.091.12:78-051(477):37.016:78(520)

ВИКОРИСТАННЯ ЯПОНСЬКОГО ДОСВІДУ МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ СТАРШОГО ВІКУ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ

Солдатенко О. І.

У статті розглядаються питання музичного навчання учнів старшого віку в Японії. Автор аналізує основні положення філософсько-музичного методу "Дзен-мистецтво гри на гітарі" музиканта і педагога Філіпа Тосіо Судо, який працював у цій галузі. Використання японського досвіду музичного навчання старшокласників буде доречним під час викладання таких дисциплін, як: "Технології музичного навчання і виховання", "Сучасні технології музичного виховання", "Методика музично-теоретичної підготовки" в процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в Україні до їх подальшої професійної діяльності. Ключові слова: Японія, дзен-мистецтво, гітара, філософсько-музичний метод, старшокласники.

В статье рассматриваются вопросы музыкального обучения учащихся старшего возраста в Японии. Автор анализирует основные положения философско-музыкального метода "Дзен-искусство игры на гитаре" музыканта и педагога Филиппа Тосио Судо, который работал в этой области. Использование японского опыта музыкального обучения старшеклассников будет уместным при преподавании таких дисциплин, как: "Технологии музыкального обучения и воспитания", "Современные технологии музыкального воспитания", "Методика музыкально-теоретической подготовки" в процессе подготовки будущих учителей музыкального искусства в Украине в их дальнейшей профессиональной деятельности. Ключевые слова: Япония, дзен-искусство, гитара, философско-музыкальный метод, старшеклассники.

The article deals with music education of senior students in Japan. The author analyzes the Basic Situation of philosophical and musical method "Zen Art in Guitar Playing" of musician and teacher Philip Tosyo Sudo, who worked in this area. It is reported that this method is used by tens of thousands of teachers not only in Japan but also around the world. The unusual method of music education is described in detail and the way of full musician disclosure, his musical abilities and all his potential through self-expression in music. It should be stressed that Zen means harmonious approach to the world and the objects that fill it, the knowledge and the disclosure itself through music. It draws our attention to F. Sudo approach to music education; it combines teaching of various Zen arts, martial arts, calligraphy, art of sword fighting and Japanese tea ceremony. The text gives a valuable information that this method is intended for both beginners and professionals. It should be emphasized that age and experience of students does not matter, but the most suitable method for F. Sudo music education is senior students' age. Attention is drawn that in contrast to traditional Western methods of music education, where children learn something and then try to reproduce it, P. Sudo offers the first student playing something and learning from the gained experience. It is described in short that the idea is to train and feel that learning through experience. Attention is drawn that P. Sudo advised the student before learning to recognize their commitment to the development of new material through training to play a musical instrument. Recommendations are given that P. Sudo stresses that it is necessary to teach children to experience music that is going to perform, and tempo becomes apparent to it, but knowing the pace and rhythm can be known. P. Sudo's conception of music education is more philosophy and a practical method than a performing school. It does not train professionals but develop musical abilities of senior students. The conclusions are made that applying the Japanese experience in senior students' musical education is appropriate when teaching such subjects as: "Techniques Musical Education and Upbringing", "Modern Techniques of Musical Education", "Methods of

Musical and Theoretical Training" in future music teachers' training in Ukraine for their career.

Key words: Japan, Zen art, guitar, philosophical and musical method, seniors.

Постановка проблеми. Під час підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в Україні одним із головних завдань є формування компетентності студентів стосовно розвитку музичних здібностей старшокласників, що вимагає впровадження в навчальний процес світового досвіду науковців і вчителів-практиків, які працювали у цій галузі. Особливо велику увагу питанню музичного навчання учнів старшого віку приділяють у країнах Сходу, зокрема в Японії. В наш час дуже широкого розповсюдження набув філософсько-музичний метод "Дзен мистецтво гри на гітарі" Ф. Судо, яким користуються десятки тисяч педагогів не тільки в Японії, а й в усьому світі.

Саме тому багатий досвід цього японського педагога, переосмислений і адаптований до українських традицій музичного навчання може стати в нагоді, особливо під час підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналітичний огляд наукової та спеціальної музичної літератури показав, що у сучасній музичній педагогіці проблеми музичного навчання учнів старшого віку та підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в Україні розробляються досить активно. Зокрема, українські вчені Ю. Мережко [4], Н. Іліницька [2], К. Завалко [1] та ін. розглядали питання: формування художніх смаків старшокласників у процесі вокальної діяльності, музичної самоосвіти старшокласників, підготовки майбутніх вчителів музики до інноваційної діяльності (включаючи досвід японського педагога С. Судзукі). Музичному вихованню дітей і підлітків, як органічному компоненту шкільної освіти в Японії, присвячені праці українських учених: В. Проннікова, В. Ладанова, О. Михайличенко, Ю. Михайлової [5] та ін. Але питання використання японського досвіду музичного навчання учнів старшого віку за методом Ф. Судо під час підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в Україні zostалися поза увагою дослідників.

Мета статті – висвітлити питання музичного навчання учнів старшого віку в Японії і проаналізувати метод Ф. Судо та можливості використання його досвіду в підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування компетентності вчителя музики стосовно розвитку музичних здібностей старшокласників вимагає свідомої, цілеспрямованої, планомірної й систематичної роботи під час навчання у вищому навчальному закладі. Сучасні вимоги до професійної підготовки майбутнього вчителя музики, здатного розвивати і підтримувати здібності, таланти й обдарування учнів старшого віку, потребують удосконалення методики викладання, орієнтації на результативність занять, посилення акцентів на їхню практичну спрямованість та впровадження в навчальний процес світового досвіду науковців і вчителів-практиків, що працюють у цій галузі.

Історично склалося так, що особливо велику увагу цьому питанню приділяють в Японії. Українські засади музичного виховання дуже схожі з японськими. Як і в Україні, музичне навчання в Японії виступає засобом всебічного, гармонійного розвитку особистості, оскільки у його процесі особливо успішно формуються моральні якості дитини. Традиційно в Японії вважають, що можливо й необхідно розвивати здібності музиканта в кожній людині, починаючи від самого народження і протягом усього життя. Головною метою музичного навчання дітей старшого віку є розвиток музичних здібностей учнів, набуття ними елементарних знань про музику й оволодіння практичними навичками і вміннями, що допоможуть їм орієнтуватися в музичній творчості, на певному рівні виконувати твори національних та зарубіжних композиторів.

Японські педагоги, як-от Хідео Сайто і Філіп Тосіо Судо, приділяли особливо велику увагу музичному навчанню дітей старшого шкільного віку.

Видатний японський музикант і педагог Хідео Сайто (1902–1974) був упевнений, що західні музичні традиції у викладанні музики з успіхом можуть бути застосовані в Японії, а ключем до цього, на його думку, повинно бути формування та розвиток музичних здібностей дітей старшого віку. Для цього в 1950 р. він відкрив

середню школу Toho Gakuen School of Music, щоб надавати якісну музичну освіту дівчаткам-підліткам. З учнів школи він організував ансамблі камерної музики, а потім і шкільний оркестр. У 1952 р. Хідео Сайто переконав університет Toho Gakuen відкрити старшу музичну школу для учнів від 15 до 18 років, а у 1955 р. ним був створений і музичний коледж з дворічним курсом, який у 1961 р. стає Музичним Відділом Коледжу Toho Gakuen [8]. Сьогодні там викладають педагоги як за європейськими й американськими методиками, адаптованими до менталітету країни, як-от: Карла Орфа, Золтана Кодая, Марії Монтессорі, Емілія Жака-Далькроза, Гленна Домана, так і за японськими, засновниками яких є Масару Ібука [3], Сін'їті Судзукі [6], Філіп Тосіо Судо [7].

Музика, на думку японців, покликана виявляти красу та робити її відчутною. Саме тому, вважають японські педагоги, дітей старшого шкільного віку треба вчити відчувати музику, вчити сприймати прекрасне, оскільки вони переконані, що ніякий науковий і технічний прогрес не здатний змінити естетичну та етичну складові людського життя [5, с. 93].

Такої думки дотримувався і Філіп Тосіо Судо (1959–2001) – японський музикант і педагог, що професійно грав на гітарі в Америці та Японії. Зростаюче значення імпровізаційної музики спонукало його у 1992 р. написати "Дзен-мистецтво гри на гітарі" [7]. Це не зовсім звичайний метод музичного навчання, а шлях повного розкриття музикантом своїх музичних здібностей, усього свого потенціалу через самовираження у музиці.

Мистецтво дзен-гітари ґрунтується на філософії дзен. Під дзен розуміється гармонійний підхід до світу й об'єктів, які його наповнюють, пізнання і розкриття себе через музику. Підхід Ф. Судо до музичного навчання поєднує в собі вчення різних мистецтв дзен: бойових мистецтв, каліграфії, мистецтва бою на мечях та японської чайної церемонії. Саме тому шлях дзен-гітари лежить через самопізнання учня – в набутті гармонії з самим собою, іншими та усім навколишнім світом.

Дзен-гітара – шлях творення і самовираження через музику, незалежно від досвіду чи виду інструменту або навіть техніки гри учня, тому що основоположний принцип Ф. Судо – кожному є що зіграти, бо в кожному з нас живе музика. Методика "Дзен" може застосовуватись для навчання гри на будь-якому музичному інструменті. Цей метод призначений як для початківців, так і для професіоналів. Вік і досвід учнів не має значення, але більш за все метод Ф. Судо підходить для музичного навчання дітей старшого шкільного віку, оскільки в ньому "немає інформації: акордів, способів настроювання гітари, музичної теорії, уроків з читання нот і виконання музичних творів", бо, на думку автора, "інформація сама по собі ніколи не навчить музиканта того, що необхідно, щоб зіграти свою пісню" [7, с. 4]. Ф. Судо вимагав від учнів рішучості все робити самостійно: не тільки вчитися грати на інструменті, але і шукати необхідну для цього інформацію де завгодно.

Основні елементи педагогічної концепції Ф. Судо:

1. Рішучість все робити самостійно.
2. Вчитися на основі набутого досвіду.
3. Осмислений підхід до навчання.
4. Покроковість навчання.
5. Дисципліна, старанність, свідомість і концентрація учня.
6. Розвиток музичних здібностей учнів: таланту, музичного слуху, музичного смаку, музично-ритмічних відчуттів: темпу, ритму, синхронності виконання; психомоторних здібностей: майстерності, техніки, емоційності виконання.

На відміну від традиційних західних методів музичного навчання, де діти чогось вчать, а потім намагаються це відтворити, Ф. Судо пропонував учневі спочатку зіграти що-небудь і вчитися на основі набутого досвіду. Ідея полягає у тому, щоб тренуватися і відчувати, тобто вчитися через досвід.

Ф. Судо радив учневі перед початком навчання усвідомити свою готовність до освоєння нового матеріалу через підготовку до гри на музичному інструменті. Цьому служать три кроки: кожного разу брати інструмент в руки з певною метою, налаштувати музичний інструмент і знайти внутрішню гармонію.

На думку Ф. Судо, прогрес у навчанні буде помітний тільки якщо учень вкладає у вправи з однією нотою всі сили, потім грає дві ноти разом, потім три ноти,

вивчає акорд, потім ще один і ще. Тільки коли учень навчився грати три акорди, вкладаючи в них всю душу, у нього є все, щоб серйозно братися за музику.

У методиці Ф. Судо вирішальне значення набуває дисципліна, старанність, свідомість і концентрація учня: "Робити те, що потрібно, коли потрібно, на межі своїх можливостей і чинити так щоразу" [7, с. 67]. Тобто треба грати не те, що хоче дитина, а те, що пропонує їй зіграти педагог. Іноді запропоноване і бажане збігається, іноді – ні. Учні необхідно повірити в себе і просто займатися музикою, тоді прийде розуміння того, чого його вчить викладач.

Неодноразово Ф. Судо підкреслював відповідальність музиканта перед своїм талантом: "Правильно використовуйте свій талант, не витрачайте його даремно... Працюйте і розвивайте свій талант на повну силу, не лінуючись і не вигадуючи собі виправдань" [7, с. 87]. Музичні здібності, як і талант, необхідно всіляко розвивати не тільки на практиці, а й освоюючи теорію музики, не відмовляючись ні від якої нової інформації.

В інтерпретації дзен-буддизму звук являє собою божественну іскру, яку кожен носить у своєму серці. Саме тому дуже важливий всебічний розвиток музичного слуху учня через вслухування у свій внутрішній звук. Джерело звуку, за Ф. Судо, – ключ до всього. Пошук джерела допоможе учневі почути із усього різноманіття кожен звук окремо, і тоді всі вони разом зіллються в Єдину Велику Мелодію. Отже, основна теза Ф. Судо щодо розвитку музичного слуху: "Слухайте і вчіться, мотайте на вус все, що ви чуєте" [7, с. 39]. Якщо учень не може зіграти те, що чує, він повинен слухати те, що він грає, бо іноді у звичній мелодії він зможе несподівано для себе почути те, що раніше від нього було приховано.

Ф. Судо наголошував, що для розвитку музично-ритмічного відчуття учнів старших класів, треба навчити дитину відчувати музику, яку вона збирається виконувати, і темп стане для неї очевидним, а знаючи темп, можна пізнати і ритм. На думку Ф. Судо, "у кожної людини, у грудях якої б'ється серце, яка здатна дихати і ходити, є почуття ритму. Головне – відчутти цей ритм і вкласти його в музику" [7, с. 12]. Відчутти ритм розумом неможливо, учень його повинен відчутти тілом. Тому якщо учень повторить ритм достатню кількість разів, то він залишиться з ним назавжди, незалежно від ступеня його складності.

Велике значення для розвитку музичних здібностей учнів Ф. Судо надавав їх психомоторним здібностям, які виявляються в можливості музиканта передати своє розуміння змісту музичного твору через майстерність і віртуозність виконання. Учень повинен усвідомити витоки майстерності музиканта, напрямок власного розвитку і того, що значить "бути майстром". Сюди входить і співпраця з іншими виконавцями під час спільної гри в колективі. Щодо техніки виконання, то мета навчання – оволодіння нею так, щоб під час гри думати лише про динамічні та агогічні відтінки звучання інструменту. Саме тому, на думку Ф. Судо, "...для дзен-музиканта неважливо, що грати, бо достатньо і однієї ноти, в яку він вклав всю душу без залишку" [7, с. 56].

Висновки. Таким чином, можна зробити висновки, що музичне навчання дітей старшого віку в Японії здійснюється на дуже високому рівні в школах, музичних коледжах та музичних відділеннях при університетах Токіо, Осаки та інших міст.

Основними положеннями переосмисленої та адаптованої до українських традицій музичного навчання методики Ф. Судо, спрямованої на розвиток музичних здібностей учнів старших класів, є:

1. Необхідність вчитися на основі набутого досвіду.
2. Самостійний та осмислений підхід до навчання.
3. Самостійний пошук необхідної інформації учнем.
4. Дисципліна, старанність, свідомість і концентрація учнів.
5. Розвиток музичного таланту та музичного смаку.
6. Постійна робота над темпом, ритмом і синхронністю виконання.
7. Відпрацювання майстерності, техніки та емоційності виконання.

Авторська концепція музичного навчання Ф. Судо є більше філософією і практичним методом, ніж виконавською школою, що не готує професіоналів, а тільки розвиває музичні здібності учнів старшого віку, реалізуючи при цьому основну мету шкільних занять музикою з дітьми. Вона зовсім не знаходиться у суперечності з методами інших японських педагогів, таких як С. Судзукі і М. Ібука. Метод Ф. Судо може бути використаний в доповненні до них під час опанування майбутніми

педагогами-музикантами ефективних методів та прийомів японського музичного навчання дітей старшого віку, зорієнтованих на становлення в учнів інтересу до мистецтва, розвитку у них музичних здібностей та творчої активності. Застосування японських методик музичного навчання учнів старших класів буде доречним під час викладання таких дисциплін, як: "Технології музичного навчання і виховання", "Сучасні технології музичного виховання", "Методика музично-теоретичної підготовки" у вищих педагогічних закладах, що буде сприяти підвищенню ефективності підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в Україні до їх подальшої професійної діяльності.

Література

1. Завалко К. В. Формування готовності майбутнього вчителя музики до інноваційної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 "Теорія та методика музичного навчання" / Завалко К. В. – К., 2013. – 41 с.
2. Іліницька Н. С. Організаційно-педагогічні умови музичної самоосвіти та самовиховання старшокласників : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / Іліницька Н. С. ; НПУ імені М. П. Драгоманова. – К., 2007.
3. Масару Ибука. После трех уже поздно / Масару Ибука ; пер. с англ. М. и Н. Перовых. – М. : РУССЛИТ, 1991. – 96 с.
4. Мережко Ю. В. Формування художніх смаків старшокласників у процесі вивчення вокальної спадщини українських композиторів : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / Мережко Ю. В. ; НПУ імені М. П. Драгоманова. – К., 2012. – 200 с.
5. Михайлова Ю. Д. Традиционная система социализации детей в Японии / Ю. Д. Михайлова // Этнография детства: традиционные формы воспитания детей и подростков у народов Восточной и Юго-Восточной Азии. – М., 1983. – С. 89–110.
6. Судзуки С. Возвращенные с любовью. Классический подход к воспитанию талантов / С. Судзуки. – М. : Попурри, 2005. – 192 с.
7. Филипп Судо. Дзэн искусство игры на гитаре / Филипп Судо ; пер. с англ. Н. А. Вуль. – СПб. : Амфора, 2006. – 256 с.
8. Lambert M. Surhone. Toho Gakuen School of Music / Lambert M. Surhone, Mariam T. Tennoe, Susan F. Henssonow. – London, 2010. – 92 p.